Kaygı

Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi
Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy
Sayı 29 / Issue 29 | Güz 2017 / Fall 2017
ISSN: 1303-4251

Araştırma Makalesi | Research Article

Makale Geliş | Received: 04.03.2017
Makale Kabul | Accepted: 01.08.2017
DOI: 10.20981/kaygi.342417

Serdal TÜMKAYA
Arş. Gör. | Res. Assist.
ODTÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, TR
METU, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, TR
stumkaya@metu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2453-4184

Nörofelsefe Neden Halen Uçta Bir Görüş Olarak Niteleniyor?

Özet

Nörofelsefe felsefe dünyasında halen çok *uçta* bir görüş olarak değerlendirilmekte ve ezici bir çoğunluk tarafından ya ilkesel olarak ya da beyne ilişkin bazı olgular gerekçe gösterilerek sert şekilde reddedilmektedir. İlkesel olanlar genelde *felsefi* problemlerin ve çözümlerin *doğasına* ilişkin kategorik itirazlardır. İkinci tipte iddialarsa daha çok sinir sisteminin aşırı karmaşık yapısı, nörofelsefi hipotezin doğru çıkması ihtimalinin doğal bir sonucunun felsefenin tarihten silinmesi olduğu veya nörofelsefenin beynin ötesine geçmeye gerek görmeyerek insanın psikolojik, tarihsel ve sosyal varoluşunu bir kenara iterek insanı açıklama şansını elinden kaçırması şeklindedir. Bu sonuncu itiraz, nörofelsefenin zihnin veya davranışın doğasını anlayabilmek için "fizik veya beyin bilimden başka bir bilime ihtiyaç olmadığını savunduğu" şeklindeki iddialar olarak da kendini göstermektedir. Bu çalışmamda ben bu eleştirilerin ya Churchland çiftinin metinlerinin düpedüz yanlış okunması veya nörofelsefecinin *gerekli* koşullardan bahsettiği yerlerde eleştirmenlerin *zoraki bir akıl yürütmeyle* onun cümlesini *yeterli* koşulların ifadesi olarak görmeleridir. Bu eleştirilerin hatalı olduğunu gösterdikten sonra benim bakış açımdan nörofelsefenin en ciddi eksiğini tartışıyor ve o eksiği gidermek için kendi *kültürel nörofelsefe* önerimi sunuyorum.

Anahtar Kelimeler

Churchland, Nörofelsefe, Nörofelsefeye Dönük Yaygın Eleştiriler, Kültürel Nörofelsefe, Makro-Sosyal Bilimler.

Giriş: Nörofelsefe nedir ve kesinlikle ne değildir?

Nörofelsefe kadim felsefi problemlerin çözülebilmesi için sinir sistemlerinin üzerinde çalışılması gerektiğini savunan, materyalist (Churchland 1980, 1981, 1984), tekçi (Stent 1990), doğalcı (Churchland 2007, doğalcılıktan ne anladıklarını anlamak için bkz. özl. 2013: 13-23, 233), bilimsel-yönelimli (Churchland 1986, 2002) bir felsefi yaklaşımdır.[*] Nörofelsefe bazı felsefi bilmecelerin bilim-felsefe işbirliğiyle çözülebileceğini ama bazılarınınsa *bilim* geliştikçe anlamsızlaşacağı ve çözülmek yerine bir sorun olarak varlığının sona ereceğini iddia eder. Bilimler arasında beyin bilimlerinin nörofelsefe açısından çok merkezi bir önemi bulunmaktadır. Zihni anlamak için Churchland çiftine göre beyni araştırmak gerekir. Burada söylenen şey zihni anlamak için beyin üzerinde çalışmanın *gerekli* bir koşul olduğudur. Fakat nörofelsefeyi eleştirenler ülkemizde ve dünyada şaşırtıcı derecede yaygın bir biçimde bunu şöyle okumaktadır: "Nörofelsefeye göre zihni anlamak için beyni incelemek (bazılarına göre tutarlı olunacaksa sadece fizik biliminin incelemeleri) *yeterlidir*." Bu (enformel) mantık hatası felsefi doğalcılığa ilişkin genel bir yanlış okumanın alt kümesidir. Ben bu makalede önce bu düşünce hatasının kaynaklarını açıklıyorum ve sonra Churchland çiftinin elinde nörofelsefenin kendisine yönelik bu eleştiride söylenenlerin tersini yapmakta olduğunu gösteriyorum. Yani, nörofelsefe birçok farklı bilimsel disiplinin zihnin doğasını açıklamakta gerekli olduğunu söyler. Sonra nörofelsefi tezin doğru olmasının hiçbir şekilde felsefenin varlık zeminini ortadan kaldırmak gibi bir sonuç doğurmadığını gösteriyorum. Bunu gösterebilmek için felsefi problemlerin doğası ile felsefe yapma biçimlerimizin son derece çeşitli ve esnek olduklarını ve bunları herhangi bir kalıbın içine sıkıştırmanın meşruiyeti olmadığını tartışıyorum. En son olarak, nörofelsefenin içsel bir problemi olmasa da pratikte makro-sosyal bilimsel verileri yeterli eleştirellik ve sağlamlıkla kendi analizlerine dahil etmeyi bir türlü başaramadığını savunup bu sorunu gidermek için *kültürel nörofelsefe* önerimi sunuyorum. Kültürel nörofelsefe nörofelsefi analizlere büyük ölçekli sosyal etkileri dahil etme önerisidir.

Doğalcılık doğa bilimcilik değildir.

Felsefeciler sıklıkla bir felsefi okul doğalcıysa, onun bilimden anladığı *doğa* bilimi, hatta sadece beyin bilimleri veya fiziksel bilimler olsa gerek, diye düşünürler ("Patricia Churchland tutarlı bir indirgemeciyse zihni fiziğe kadar indirgemelidir, ona göre sadece fizik yeterli olmalıdır" diyen bir yazı için bkz. McGinn 2014; "nörofelsefe, zihni anlamak için beynin ötesine bakmaya gerek yok der" şeklindeki görüş için bkz. Sachdev 2007; "nörofelsefeye göre sadece fizik yeter" iddiası için bkz. Smythies 1992: 547). Bu yanılgıyı anlamak çok güç ama yanlış olduğunu göstermek pek zor değildir. Sadece, tarihte doğalcı olarak nitelenmiş tarihsel önemi büyük felsefecileri düşünün. Hipokrat, Aristoteles, Hume ve Quine "bilim" sözcüğünden son derece geniş bir alanı

[*] Bu makalenin içeriği 2014 senesinde ODTÜ Felsefe Bölümünde, Prof. Dr. Ayhan Sol'un danışmanlığında yazdığım, *Kültürel Bir Nörofelsefe Mümkün müdür?* başlıklı teze dayanmaktadır. Eski danışmanım Prof. Dr. Ayhan Sol'a buradaki fikirlerimin gelişiminde sunduğu büyük katkılar için çok teşekkür etmek isterim.

anlamışlardır. Hepsi de en azından bazı felsefi görüşleri için olmak üzere, Hipokrat tıp, Aristoteles biyoloji, Hume bir tür psikoloji ve Quine ise psikoloji ve dilbilime yaslanmışlardır. Bu dört örnekten en yakın tarihlisi olan Quine bilimsel hipotezin kapsamına neleri aldığını apaçık belirtmiştir: "Ben bilim derken kesinlikle fizik ve kozmolojinin en uçuk fikir denemelerini anladığım kadar deneysel psikolojiyi, tarih ve sosyal bilimleri de anlıyorum. Ayrıca, uygulamalı olduğu ölçüde doğa bilimleri için kaçınılmaz olduğundan ötürü matematiği de bilimden sayıyorum" (1995: 252). Aynısı kesinlikle Churchland çifti için de geçerlidir. Aslına bakarsanız bu akımın adı "nörofelsefe" olsa da gerçekte Patricia Churchland hangi bilim dallarının felsefeye yardımcı olması gerektiği hakkında yazarken sıklıkla "beyin bilimi" değil "beyin ve davranış bilimleri" ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. Churchland çifti özetle en azından şu akademik disiplinleri nörofelsefenin müttefikleri olarak açıkça dillendirmiştir: sinirbilim, psikolojik bilimler, genetik, etoloji, antropoloji, dilbilim, bilişsel bilim, felsefe, yapay zeka çalışmaları (Churchland 1986, 1988, 2014). Patricia Churchland beyin bilimlerinin kapsamınaysa bilişsel bilimi dahil eder (Churchland 1986). O da bir tür beyin bilimidir. Hesaplamacı modellerse zaten tüm nörofelsefenin üzerine inşa edildiği temel çalışma alanlarından biridir. Churchland çiftinin üzerine en çok yaslandıkları çalışmaların önemli bir kısmıysa deneysel psikolojiden gelmiştir. Buna rağmen Churchland-tipi nörofelsefenin beynin ötesine gidemediği iddiası oldukça yaygındır (Solymosi 2011:349–56). Daha da tuhaf olan ve son zamanlarda sıklıkla ileri sürülen bir iddia var: Beyin işlevlerinde sadece nöronlar değil ama glia hücrelerinin de etkisi vardır, dolayısıyla (safi haliyle) nörofelsefe ontolojik bakımdan hatalıdır (Mitterauer 2010:337). Bu türden eleştirilerin, *salt* "nörofelsefe" kelimesindeki "nöro-" önekinden kaynaklandığını tahmin ediyorum. Adından bağımsız olarak Churchland-tipi nörofelsefe insan zihni, bilinci, kültürü ve davranışını açıklamak için biyokimyadan karşılaştırmalı sosyolojiye kadar işe yarar bir veri üretebilen her bilimsel disipline başvurur.

Nörofelsefe neden uçtaki bir felsefi program olarak kaldı?

Nörofelsefi yaklaşım Kanada kökenli felsefeci çift Patricia ve Paul Churchland tarafından yaklaşık kırk sene önce ortaya atılıp geliştirilmiştir (1980). (Bu makale boyunca aksi belirtilmediği sürece söz konusu olan nörofelsefenin kurucusu Churchland çiftidir.) Nörofelsefe halen oldukça marjinal bir görüştür. Marjinal kalmasının temel nedenleri bana göre iki ana grupta toplanabilir. İlkinde ciddi bir yanlış anlaşılma ve önyargı bariyeri yer almaktadır (37 sene önce aynı yanlış anlama ve önyargılara dikkat çekilmiştir, bkz. özl. Churchland 1980:186). İkincisi ise daha az kuramsaldır. Nörofelsefe *bilindiği şekliyle* felsefeye varoluş zemini bırakmıyor gibi görünmektedir. Hatta sadece felsefeye değil, insan davranışı, zihni ve kültürünü açıklamak söz konusu olduğunda beyin bilimleri dışında hiçbir bilime yer bırakmıyor gibi algılanmaktadır (Frith 2013:282). İşte bu nedenle nörofelsefe korkulan bir felsefi konum haline gelmiştir. O kadar ki bazı insanlar nörofelsefeyi bir felsefe yapma tarzı olarak değil ama düpedüz felsefenin veya etiğin ölümünün ilanı olarak görüyorlar (zihnin etik boyutunu ihmal ettiği için nörofelsefeyi suçlayan bir çalışma için bkz. Stent 1990:539). Doğalcı felsefe önerisinin kendisini "felsefenin ölümünün mutlu bir ilanı" sananların

nörofelsefeyi kuşkusuz daha uzun süre böyle görmeleri mümkündür (ilki için bkz. ör. Floridi 2017; nörofelsefe yapan bilim insanlarının bunu tartıştığını gözlemleyen bir pasaj için bkz. Paris Albert, Comins Mingol, ve Roda Bruc 2013:65). Yanlış anlama ve önyargılar ise biraz daha farklı bir meseledir. Yanlış anlamalar indirgeme, materyalizm, doğalcılık ve bilimsel-yönelimli olmak gibi nörofelsefenin temel unsurlarına dair felsefe içindeki geniş kapsamlı ve oldukça derine işlemiş bir fikir farklılaşması ağının ürünüdür. Elbette nörofelsefenin şiddetle reddedilmesinde kendi hata ve eksiklerinin de önemli bir payı vardır. Örneğin nörofelsefeciler sosyal ve kültürel etmenlerin insan davranışının içinde yer aldığı matriste önemli bileşenler olduğunu yıllardır belirtmelerine rağmen (Churchland 1986, ör. 2013: 233) bu faktörleri somut analizlerine *yeterince* dahil etmemiş ya da edememişlerdir. Yani kültürel ve sosyal yanı sinirsel yanına göre güdük kalmıştır. Aşağıda bunu tartışıyorum.

Nörofelsefe makro-ölçekteki sosyal etkileri analizlerine dahil etmelidir.

Bu kısımdaki temel derdim hem nörofelsefenin hem de sosyal, kültürel vb. yanları bulunan biyolojik-merkezli görüşlerin *temel* ve ortak sorununun onların sosyal-kültürel faktörlerin menzilini çok sınırlı tutmaları ve daha çok benim *mikro*-sosyal bilimler dediğim sahayı işe dahil etmeleridir. Benim bakışıma göre burada eksik olan şey *makro*-düzeyli sosyal ilişkilerin resme dahil edilmemesidir. Nedir makro-düzey sosyal ilişkiler? Bir kere, bu ilişkiler genellikle grup ya da ülke hatta bazen küresel ölçektedir. Örneğin anne-çocuk ilişkisi her ne kadar memeli sosyalliğinin en temel biçimi olsa da sosyal bilimlerin en öncelikli çalışma sahalarından biri değildir. Taraftar grupları arasındaki çatışmalar ise hem sosyal psikolojinin hem de sosyolojinin ortak çalışma alanı olarak değerlendirilebilir. Ama bir de üretim sektörleri, meslek grupları, sosyal ve iktisadi sınıfların birbirleri ile olan karmaşık ilişkileri vardır. Bunlara ilişkin araştırmaların zeminine elbette beyin ve davranış bilimleri dahil olabilir. Zaten başta nöroekonomi ve sosyal nörobilim olmak üzere çeşitli biyolojik bilimler bu tür meseleler hakkında çeşitli hipotezler geliştirmeye başlamışlardır. Fakat yine de bu sorular şimdilik daha büyük ölçekli açıklamalara ihtiyaç duyuyor gibi görünmektedir. Ne demek istediğimi bir örnek üzerinden açıklamaya çalışayım.

İhracatçılar ile ithalatçılar döviz kuru konusunda sıklıkla az ya da çok çatışan yönlendirmelerde bulunurlar. Bu sistemin kendi mantığı açısından kaçınılmazdır. İhracatçı açısından yerel paranın biraz değer kaybetmesi genellikle iyidir, ama ithalatçı için bu dövize daha çok kaynak ayırmak anlamına gelir. Bu istenilir bir ekonomik durum değildir. Beyin bilimleri belki bu tür tercihler esnasında bu iki grubun üyelerinin beyninde neler olup bittiğini detaylı şekilde ölçüp biçebilir. Ama ekonominin bu meseledeki mantığı oldukça yalın ama bir o kadar da katıdır. Beyin ve davranış bilimleri en fazla bu katı ekonomik mantığın beyindeki sinirsel karşılığını verebilir. Fakat bu durum, problemin kendisi açısından hayati bir öneme sahip değildir. Başka bir örneği ele alalım. Ulusal asgari ücretin belirleneceği komisyon toplantıları hep sıkıntılı geçer. Bu komisyonda temsil edilen kurumlar temsilci olarak kimi belirlerlerse belirlesinler mantık hep aynıdır. İşveren kesimi o yılın ücret zammını asgari tutmaya çalışırken, işçi kesiminin temsilcileri bu oranı olabildiğince yüksek tutmaya gayret eder. İşveren kesimi

rekabet içindedir ve rekabet onları karları ve gelirlerini sürekli arttırmaya sevk eder. Kar ve gelirin arttırılmasının en kolay yollarından biri de ücretleri aşağıya çekmektir. Bu çok katı ama bir o kadar da yalın ekonomi mantığıdır. İşçi kesimi ise daha yüksek kaliteli bir yaşam ister. Bunun için asgari fizik ihtiyaçlar olan ısınma, barınma, beslenme ve sağlık hizmetine erişimin sağlanması elzemdir. Asgari ücret çoğu ülkede bu bahsettiğim temel ihtiyaçları asgari düzeyde karşılayacak şekilde düzenlenir. İşçiler her daim bu düzenlemeyi kendi lehlerine olacak şekilde yenilemek ister, aynı işverenin yaptığı gibi. Siz bu ücret belirleme komisyonundaki temsilcileri en yetkin beyin görüntüleme cihazlarının içerisine istediğiniz kadar koyun, ekonominin mantığı o kadar açık ve katıdır ki, iki kesimin neden zıt yönde taleplerde bulunduğu sorusunu yanıtlamanıza o cihazlar herhangi bir katkıda bulunmayacaktır. Şimdi izninizle beyin ve davranış bilimlerinin hangi türden sosyal olguların nedenlerinin keşfedilmesine katkı koyabileceğini açıklayayım. Çünkü durum sadece bu paragrafta anlattığım kadar negatifse nörofelsefeyi tümüyle terk etmek gerekirdi. Şimdi öyle mi değil mi bakalım.

Sosyal ilişkilerin kapsamı iki kişilikten başlayıp küresel ölçeğe kadar yayılım gösterir. Açıktır ki anne-çocuk ilişkisi biyolojinin çeşitli alanları tarafından incelenmeye en uygunudur, çünkü anne ve çocuk arasında kanıtlanmış çok güçlü kimyasal bağlar mevcuttur. Bu çerçevede mesela oksitosin-merkezli ama diğer birçok kimyasalı kapsayan açıklamalar makul gözükmektedir (Churchland 2013). Elbette dileyen Freud türü ya da yakın dönemli psikanalitik açıklamaları da benimseyebilir. Fakat burada önemli olan biyolojik açıklamaların bu tür meselelerin açıklanmasında meşru bir açıklama düzlemi teşkil edip etmediğidir. Şimdilik sorunun yanıtı olumlu görünmektedir. Başka hangi meseleler nöral açıklamalar için uygun olabilir? Mesela insan doğası böyle bir sorun mudur? Ya ahlak? İşte bu tür meseleler kültürel nörofelsefenin devreye girmesini önerdiğim yerlerdir. Şimdi neden bu meseleler üzerine yalnızca makro-düzey sosyal açıklamaları yahut doğrudan sinirsel açıklamaları değil de kültürel nörofelsefi açıklamaları tercih etmemiz gerektiğini açıklamaya çalışayım.

"İnsan doğası" genellikle bir dizi doğuştan gelen, evrensel ve kolay kolay değiştirilemez insan kişilik özellikleri ve davranışsal eğilimlerini ifade etmek için kullanılan muğlak bir ifadedir. Halk içerisinde bu tartışmayı insanın doğuştan iyi mi yoksa kötü mü olduğu şeklinde görürüz. Daha akademik bir ifadeyle bu tartışma insanların evrensel olarak sergilediği ve çevrenin yeniden yapılandırılmasıyla pek de değiştirilemeyecek davranış kalıplarının olup olmadığı şeklinde dile getirilebilir. Bu tür davranış kalıplarına şunları örnek olarak sunabiliriz: kıskançlık, aldatma eğilimi, mülk hırsı, açgözlülük, bencillik, dedikodu, yalan söyleme, saldırganlık, adalet duygusu, işbirliğine yatkınlık vb. (bkz. ör. Pinker 2003). Bu özelliklerin her bir bireyde görüldüğünü iddia etmek pek kolay olmasa gerek. Fakat yine de en azından ilk başta bu eğilimler hepimizde belirli ortamlarda belirli düzeylerde ortaya çıkıyor gibi gözükmektedir. Eğer bunlar hepimizde her an ortaya çıkma potansiyeli olan saklı eğilimler ise, yani bunun böyle olduğu bilim tarafından kesin bir şekilde gösterilebilirse, sosyal sistemimizin buna göre şekillendirilmesi gerekir. Bu sosyal sisteme elbette ekonomik model ve hukuk sistemimiz de dahildir. İşte bu nedenlerle insan doğası tartışması son derece yakıcı ve hassas bir sosyal meseledir.

Sosyal sahaya dair her meselede olduğu gibi insan doğası tartışmasında da bir dizi karikatürize edilmiş uç versiyonlar ile bunların arasında yer aldığı iddia edilen

sayısız ara formül vardır. Bu ara formüller kabaca "hem genetik hem çevre etkilidir" gibi son derece genel bir tezi ifade etmektedirler (orta yolcu tezlerden üç uzun alıntı için bkz. özl. Pinker 2010: 9-11). İnsan doğası problemi özelinde en karikatürize edilmiş uç iddia *aşırı katı bir genetik belirlenimciliktir*. Bu iddiaya göre insanların birçok davranışı doğuştan genlerimiz aracılığıyla çok sıkı olarak belirlenir. Aynı mantıkla, "bu görüş bebekken birbirinden ayırılmış tek yumurta ikizlerinin çok farklı yaşam öyküleri olsa bile benzer türden gömlekler giyeceklerine kadar birbirlerine benzeyecekleri öngörüsünde bulunuyor" şeklinde bir karikatüre bile konu olmuştur. Bu yaklaşıma göre sosyal düzenlemeler neredeyse doğrudan insanın evrensel ve değişmez davranış kalıplarını yansıtır. Diğer bir deyişle, sosyal yapı ve kültürel uygulamaların insan davranışını belirlemesi şöyle dursun, tam da aksine insanların kişisel özellikleri ve bunların yarattığı çatışmalı ilişkiler sosyal yapı ve kültürel uygulamalarımızın genel gelişim rotasını belirler.

Diğer uçta ise insan davranışının, bir üst sistem olan sosyal yapı ve ilişkiler tarafından biçimlendirildiğini savunan geleneksel sosyal bilimler modeli vardır. Bu mantığa göre insan doğası diye sabit (ya da istikrarlı) ve evrensel bir olgudan söz etmek kabul edilemez. Her çağın ve mekanın kendi yaygın davranış eğilimleri ve kişilik özellikleri vardır. Yani insanın bir doğası varsa bile o sosyal ilişkilerin bir özeti, toplamı veya yansısıdır (Marx 2005: 47-48; Marx ve Engels 2013: 3) veya "kültür insan doğasıdır" (Sahlins 2012: 124-25). Bu iki uç fikrin arasında dipsiz bir fikirler okyanusu yer alır. İlk uca yakın olan ama hayali değil de hakikaten var olan önemli bir yaklaşımın adı "evrimsel psikoloji"dir. İkinci uçta post-modern fikirler vardır. Fakat iki uç arasında bir yerlerde "kültürel biyoloji" genel başlığı altında yer alabilecek sayısız akım yer almaktadır (Quartz 1999; Quartz ve Sejnowski 2003). Beni bu çalışmada esas ilgilendiren işte ilk uca yakın olan "evrimsel psikoloji" ve iki ucun ortasında yer alan "kültürel biyoloji" yaklaşımlarıdır. Şimdi izninizle bu iki görüşü makalemin ana fikri açısından karşılaştırayım.

Evrimsel psikoloji, ismi öyle ima etse de, aslında psikolojinin evrimsel bir alt disiplini değildir. O bir düşünme biçimidir. Bir dizi temel iddiası vardır. İnsanların evrensel olarak taşıdığı, modüler özellikler sergileyen bir zihin yapısı olduğu bu iddiaların başında gelir. Kabaca söylersem her modül, uzun yıllar boyunca seçilerek evrimleşmiş ve türsel özelliklerimizi oluşturmuştur. Yani zihin modülerdir, evrenseldir ve büyük oranda doğal seçilimle yerleştiğinden bir bireyin yaşam süresi boyunca gelişimi genetik olarak belirlenir. Zihnimiz böyle özellikler sergiliyorsa, kişiliğimiz de paralel özellikler gösterir. Yani kişiliğimiz büyük oranda evrimsel tarihimizin bir ürünüdür, kalıtımsaldır ve yüksek bir evrensellik arz eder (Cosmides ve Tooby 1999). Doğal seçilim acımasız bir rekabetçilik sergilediğinden, hayatta kalmak ve üremek en yüce kıstaslar olduğundan ortaya çıkan evrensel birey her an acımasızlık sergileyebilecek, hayatta kalmak için türdeşlerine ve doğaya pek çok gaddarlık yapma potansiyeli taşır. Bu akıl yürütmenin doğal bir uzantısı sosyal sistemimizi radikal şekilde yeniden yapılandıramayacağımız, yapılandırmayı denediğimizde başarısızlık ve sosyal yıkımla karşılaşacağımızdır. Gerçekten de evrimsel psikolojinin kurucuları, devamcıları ve reklamcıları değişen oranlarda da olsa buna çok yakın fikirler beyan etmişlerdir. Şimdi uçların ortasında yer alan "kültürel biyoloji" genel adlı yaklaşımı özetleyip ardından ikisini karşılaştırayım.

Kültürel biyoloji, adının da ima ettiği üzere, biyolojimiz üzerinde kültürel etkileri vurgulayan bir dizi akımdan biridir. Burada kültürel etkilerden kastedilenlerin menzili çok geniştir. O kadar geniştir ki neredeyse DNA diziliminin dışında kalan her şey genel bir "çevresel" kategorisinin içerisine yerleştirilmiştir. Yani bir tarafta DNA metilasyonu diğer tarafta hukuk sistemimiz yer alır. İkisi de DNA sekansı dışı etmenler olarak değerlendirilir. Hukuk sisteminden, çalışma rejimine, ekonomik paylaşım ilişkilerinden etik değerlerimize kadar birçok son derece etkili sosyal ve kültürel faktörü vurgulamak ve hatta bunların biyolojimiz, ki buna gen ifadesi de dahildir, üzerine çok köklü bir etkisi olduğunu söylemekle kültürel biyoloji evrimsel psikolojiye göre kültürel nörofelsefeyle çok daha uyumlu bir karakter sergiler. Elbette kültürel biyoloji, aynen nörofelsefeci Patricia Churchland'ın da iddia ettiği gibi, çok az sayıda da olsa birtakım evrensel olan ve evrimsel olarak benliklerimize kazınmış temel özelliklerin olduğunu kabul eder. Bunlar en temelde şunlardır: kendini koruma içgüdüsü, sevdiklerine özen göstermek ve ait olma isteği. Bunlardan ikinci ama özellikle de üçüncüsü türümüzün çok ileri derecede sosyal bir tür olduğunu hatırlatır bizlere. İlki ise hayvanların evrensel özelliğidir. En dipte bu üç temel insan özelliği birbirleriyle oldukça karmaşık ilişkilere girer. Bu ilişkiler çatışma ve gerilimi de kapsar (Churchland 2013). Burada önemli olan nokta şudur: Sosyal üst-yapımız insanların bu üç temel ve evrensel türsel özelliğinin hangi biçimleri alacağının ve ortaya nasıl bir davranış modeli çıkaracağının çok önemli bir belirleyenidir. Böyle olunca da kültürel biyoloji evrimsel psikolojiyle neredeyse ters düşmektedir. Çünkü evrimsel psikoloji, eski adıyla "sosyobiyoloji", sosyal yapının bırakın insan doğasının önemli bir belirleyicisi olmasını, tam da tersine önemli derecede insan doğası tarafından belirlendiğini iddia etmektedir (Wilson 1978).[1] Yani ilişkinin yönü tersine çevrilmiştir.

Bu, kültürel biyolojinin sosyal etmenleri analizlerine benim kafamdaki güçlü şekliyle dahil ettiği anlamına gelmez. Başlarda ihracatçı-ithalatçı ve asgari ücret komisyonu dengeleri örnekleri ile açıklamaya çalıştığım gibi, sinirsel analizin hiçbir işe yaramadığı veya pek bir işe yaramadığı çok önemli araştırma konuları vardır. Bunlar tarihin, siyaset biliminin, ekonominin ve sosyolojinin doğal araştırma sahalarıdır. Kuşkusuz çalışmamın ana hatlarının açıkça ortaya koyduğu gibi ben bilimler arasında ve ayrıca bilimler ile felsefe arasında kategorik ayrımların yapılmaması gerektiğini savunanlardanım (Churchland 1986: 2, 3; Quine 1995, 2004). Dolayısıyla söylediğim hiçbir şey biyolojik ve sosyal bilimlere görev sahası tayin etmek olarak algılanmamalıdır. Bizim yapmamız gereken, bilimler arasındaki idari sınırları değil problemleri takip etmektir (Quartz ve Sejnowski 2003). İşte insan doğası sorunu tam da felsefenin kendisini biyolojiden ayıramayacağı, ama biyolojinin de doğal olarak sosyal

[1] Aslında Edward O. Wilson bu kitabında son derece incelikli şekilde konuya yaklaşmaktadır. Dolayısıyla onun görüşleri diğer evrimsel psikologlardan çok daha dengeli ve ılımlıdır. Ama bu katı belirlenimci insan doğası görüşü tuhaf şekilde kendisiyle anılır olmuştur. Ben de bunu burada düzeltmek işine girmiyor ve sıklıkla "toplumsal düzen insan genetiği tarafından belirlenir" tezine bu kitabı örnek gösteriyorum. Teknik olarak gerçekten de Wilson böyle der. Ama bu teknik bir ifadedir ve uca çekilerek yorumlanmamalıdır. Anlamı istatistiksel ve metodolojiktir. Bir diğer eserinde Wilson gen-kültür karşılıklı evriminin kuramını yapmıştır (Lumsden ve Wilson 1981).

bilimlere bağlandığı bir kesişim noktasında yer alır. Felsefi önemi ve daha önemlisi felsefi güzelliği tam burada yatmaktadır.

Peki, ben bu çalışmada yukarda bahsettiğim kesişim sahası içinde somut bir çalışma yapmış oldum mu? Cevap olumsuzdur, çünkü bu makalenin amacı burada sorunun tam da bu üç büyük disiplinin kesişim sahasının içerisine düştüğünü ve çalışmanın buna uygun olarak yürütülmesi gerektiğini göstermekti. Böylesine büyük bir çalışmanın kendisinin nasıl yürütüleceği, yola nereden çıkılacağı, hangi başlangıç varsayımlarının veri alınacağı bu çalışmanın amacını hayli aşar. Fakat yine de bazı büyük eksikleri sergilemek ve bundan sonra nasıl bir rota izleneceğinin ana hatlarını vermek akademik yazının bir gereğidir. İlk büyük eksiklik büyük-ölçekli olmayan "mikro-sosyal bilim" diye adlandırdığım araştırma alanlarının bugüne kadar felsefi problemlerin çözümüne önemli bir katkısının olup olmadığını incelemekti. Ben burada bunu yapamadım. İkincisi bu tür mikro-sosyal bilim çalışmalarının iç doğasının karmaşıklığıdır. Mesela nöroekonomi ve davranışsal (ve evrimsel) ekonomi mikroekonomi disiplinin içerisinde yer alırlar (bu türden bir disiplinler arası çalışmanın harika bir örneği için bkz. Bowles 2009). Bilgisayar simülasyonu, genetik, beyin görüntüleme, deneysel çalışmalar ve bolca görgül tahmin bu alanlar için en temel araçlardır. Bunların her birinin bolca tartışılması gereken metodolojik sıkıntıları vardır. Bunları ele almadan o alanlarda yapılan çalışmaların güvenilir olup olmadığı hakkında bir yargı belirtmek doğru olmazdı.

Bir ikinci büyük eksiklik nörofelsefenin neden büyük ölçekli sosyal yapıları ve ilişkileri tahlillerine dahil etmediğiydi. Bu çok ilginç bir husustur. Yukarıda belirttiğim gibi Patricia Churchland aslında bazen gayet bütüncül tahliller yapabilmektedir. Kuzeyli İnuitler ve Amerikan yerlisi kabile toplumu Yanomamölar arasındaki köyler-arası şiddet ve savaş örüntüleri arasındaki çok çarpıcı farklılıkları muhteşem bir bütünlükle açıklarken (Churchland 2013) mesela 1992 Los Angeles ayaklanması hakkında insanın şiddet eğilimlerinin ne kadar da çabuk ortaya serilebileceği ve böyle durumlarda ılımlılık ve aklıselimin hakim olması gerektiği şeklindeki pek de etkileyici olmayan beyanları gerçekten hayal kırıklığı yaratmaktadır. Eski SSCB hakkında veya Mao yönetimi altındaki Çin'deki kültür devrimi hakkında yaptığı yorumlardaki yüzeysellik ise rahatsız edici boyutlardadır. Belki de biyolojik-merkezli bu görüşleri makro-sosyal bilimleri ihmal etmekle eleştirmek yerine onları sadece işlerine geldiği zaman devreye sokmakla eleştirmek daha doğru olurdu. Çünkü Churchland olsun kültürel biyolojinin kurucuları olsun bunlar kimi zaman standart Batı tipi liberal bir toplumsal işleyişi arka planda varsaydıklarını bize net olarak göstermişlerdir. Mesela Patricia Churchland, 2011 yılında yayımlanan ve 2013'te Türkçeye *Nörobilim Bize Ahlakımız Hakkında Ne Söyleyebilir?* başlığıyla çevrilen kitabının, "güvenin nasıl anne-çocuk arasından birbiri ile hiçbir akrabalığı bulunmayan milletler arasına yayılacak kadar genişlediğini" anlattığı kısımında, bize tipik bir yeni dönem liberal iktisadi tarih anlayışını sunmuştur.[2] Özetle piyasa ilişkileri ve ticaret kabileler arasındaki düşmanlığın yerini güvenin tesisine bırakmıştır. Eğer piyasaya güven devam ederse, bireyler dürüstçe alışverişi sürdürür ve buna paralel istikrarlı bir sosyal ve siyasal sisteme sahip olurlar. Eğer

[2] Patricia Churchland bu kitabına bu ismi koysa da kitap bir nörobilim kitabı değil ama bir felsefe kitabıdır.

insanlar piyasaya güvenini kaybederse yatırımlar durur, ekonomik kriz patlak verir ve ekonomik kriz sosyal ve siyasal krizi peşinden sürükler. İnsanlığın refah ve esenliği dara düşer. Bu sosyal olarak arzu edilen bir durum değildir. Bizler evrimsel seçilim sayesinde refah ve esenliğimize önem verecek bir psikolojik yapıya sahibiz. Daralan refah ve esenliği arttırmak için bireyler ve gruplar arası güven gerekir. Güven için adil ticaret ve adil ticaret için büyük oranda serbestleştirilmiş ve tam rekabetçi bir piyasa ve bu piyasaların istikrarını koruyan bir dizi sosyal kurum lazımdır. Elbette bu kurumlar hiç şaşmaz bir biçimde Batı'da mevcut bulunan demokratik kurumlardır.

Bu akıl yürütme ne kadar da tanıdık değil mi? Bu gördüğünüz herhangi bir liberal sosyal bilimcinin öne sürebileceği bir dizi varsayıma bağlı bir mantık silsilesidir. İşte ben çalışmamda bunun geçerli olup olmadığını incelemeyi ihmal ettim. Bu mesele ilk bakışta görünebileceğinden çok daha mühimdir. Önemi şurada yatar. Acaba nörofelsefeciler benim onların yapmadığını iddia ettiğim sosyal analizi tümüyle sosyal bilimlerdeki açıklama çerçevelerinden biri olan liberalizme emanet etmiş olamazlar mı? Bu muhtemeldir. O zaman şu soru ortaya çıkar: Yapılan meşru mudur? Bu soruyu aklıma düşüren şeyse şudur. Beyin ve davranış bilimlerinde, aynen sosyal bilimlerde olduğu gibi bir dizi bazen birbirleriyle ters düşen çerçeveler vardır. Biyolojik bir bilim olmak sizi bu durumdan hiç mi hiç kurtarmaz. Beyin bilimlerinin sonuçlarını diyelim ki psikoloji yahut bilişsel bilime uygulamak isteyenler bu çatışan yaklaşımlardan bir tanesini seçmeyi uygun bulurlar. Fakat dikkat ederseniz Churchland beyin bilimleri ile ilgili bir bulguyu veya spekülasyonu kendi analizlerine dahil edeceği zaman gerçekten çok yüksek bir akademik ihtiyatlılık sergiler. Buraya kadar her şey olması gerektiği gibidir. Ne yazık ki, demin anlattığım türden sosyal yapıların nasıl işlediğine ve sosyal tarihe gelince nörofelsefeci bir anda tüm akademik ihtiyatlılığını elden bırakır ve sıradan bir insan gibi kendisine makul gelen, belki de tek bildiği kuram olan, liberalizmi sanki ortada ona rakip başka güçlü sosyal kuramlar yokmuş gibi tümüyle benimser. İşte bu Churchland-tipi nörofelsefenin bu makalenin konusu açısından en temel eksiğidir.

Nörofelsefe liberalizm dışındaki diğer sosyal kuramları da araştırmalıdır. Siyaset bilimi ve sosyoloji sadece Amerikan tarzı kapsamı daraltılmış ve matematikselleştirilebilen problemlere odaklanmış paradigmalardan ibaret değildir. Bilimsel güvenilirlik ve içerik arasındaki değiş-tokuş sorununda, nörofelsefeciler sıklıkla ilkine gereğinden daha fazla ağırlık vererek dengeyi kurmuşlardır. Fakat bu, gerçek hayat durumlarını tahlil etmekten vazgeçmeye ve salt laboratuvar koşullarına hapsolmaya doğru ilerlemektedir. Kültürel nörofelsefe, bu hatalı kurulmuş dengeyi düzeltme çağrısıdır.

Sonuç

Bu çalışmamda ben nörofelsefeye dönük yaygın itirazlardan bazılarını ele aldım. Onları açıkladıktan sonra neden hatalı olduklarını hem nörofelsefi metinlerin ışığında hem nörofelsefi pratiğin durumunu analiz ederek göstermeye çalıştım. Ardından, nörofelsefi pratikte olduğunu tespit ettiğim büyük bir eksiği dile getirdim. Bu eksiklik makro-düzeydeki sosyal etki ve etkileşimlerin nörofelsefi analizlere yeterli kapsam ve hassasiyetle dahil edilememiş olmasıdır. Bu eksiğin giderilebilmesi için, *kültürel nörofelsefe* olarak adlandırdığım bir proje önerdim.

Why Do the Philosophers Regard Neurophilosophy as Highly Marginal?

Abstract

Majority of the philosophers regard neurophilosophy as a highly marginal philosophical school of thought and reject it based on either principled reasons or alleged facts about the human brain. Principled objections typically include categorical rejections based on assumptions about the nature of philosophical problems and their solutions. Another objection is based on the extremely complex structure of the nervous systems, the idea that if neurophilosophical hypotheses are correct, it would mean the death of philosophy as a separate discipline and the perceived exclusion of human psychological, sociological, and historical existence and meaning by neurophilosophers. Here, I argue that these rejections are largely the result of either textual misreading of Churchlands' publications or possibly of the farfetched interpretations by Churchlands' critics stating that "wherever Churchlands do talk about necessary conditions of understanding the mind, these conditions should be read as expressions of the sufficient conditions." Once I show that these various objections are mistaken, I propose an objection about a serious defect in neurophilosophical practice and offer a positive suggestion for removing the defect.

Keywords

Churchland, Neurophilosophy, Common Objections to Neurophilosophy, Cultural Neurophilosophy, Macro-Social Sciences.

KAYNAKÇA

BOWLES, Samuel. (2009) "Did Warfare Among Ancestral Hunter-gatherers Affect The Evolution Of Human Social Behaviors?" *Science* 324(5932):1293–98. (http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19498163; erişim tarihi: 12 Aralık 2013)

CHURCHLAND, Patricia Smith. (1980) "A Perspective On Mind-Brain Research". *Journal of Philosophy* 77(4):185–207. Tarihinde (http://www.jstor.org/stable/2025588).

CHURCHLAND, Patricia Smith. (1982) "Mind-Brain Reduction: New Light From The Philosophy Of Science." *Neuroscience* 7(5):1041–47.

CHURCHLAND, Patricia Smith. (1986) *Neurophilosophy: Toward A Unified Science Of The Mind-Brain*. Cambridge, Mass: MIT Press.

CHURCHLAND, Patricia Smith. (2002) *Brain-wise: Studies In Neurophilosophy*. Cambridge, Mass, Mass: MIT Press.

CHURCHLAND, Patricia Smith. (2007) "Neurophilosophy: The Early Years And New Directions". *Functional Neurology* XXII(4):185–95.

CHURCHLAND, Patricia Smith. (2013) *Güvenen Beyin: Nörobilim Bize Ahlak Hakkkında Ne Söyler*. İstanbul: Alfa Bilim.

CHURCHLAND, Patricia Smith. (2014) "Of Brains & Minds: An Exchange". *New York Review of Books*, 65–66. (http://www.nybooks.com/articles/2014/06/19/brains-and-minds-exchange/; erişim tarihi: 23 Haziran 2015).

CHURCHLAND, Paul M. (1981) "Eliminative Materialism And The Propositional Attitudes". *The Journal of Philosophy* 78(2):67–90.

CHURCHLAND, Paul M. (1984) "Subjective Qualia From A Materialist Point Of View". *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association* 2:773–90. (http://www.jstor.org/stable/192538).

CHURCHLAND, Paul M. (1988) *Matter And Consciousness: A Contemporary Introduction To The Philosophy Of Mind*. Revised. Cambridge, MA: The MIT Press.

MCGINN, Colin reply by Marcia CAVELL. (2014) "Blind To Mind?" *The New York Review of Books*. (http://www.nybooks.com/articles/2014/07/10/blind-to-mind/; erişim tarihi: 04 Mart 2017).

COSMIDES, Leda ve John TOOBY. (1999) "Evolutionary Psychology" editör R. A. Wilson ve F. C. Keil. *MIT Encyclopedia of Cognitive Science*.

FLORIDI, Luciano. (2017) "A Plea For Non-naturalism As Constructionism". *Minds and Machines*.

FRITH, Chris. (2013) "Neurophilosophy: My brain And I". *Nature* 499(7458):282. (http://www.nature.com/doifinder/10.1038/499282a; erişim tarihi: 26 Ocak 2017).

LUMSDEN, Charles J. ve Edward O. WILSON. (1981) *Genes, Mind, And Culture : The Coevolutionary Process*. editör E. O. (Edward O. Wilson. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

MARX, Karl. (2005) *Karl Marx. Toplumbilimsel Yazılar. Seçme Metinler*. İstanbul: Cem Yayınevi.

MARX, Karl ve Friedrich ENGELS. (2013) *Alman İdeolojisi*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

MITTERAUER, Bernhard J. (2010) "Many realities: Outline Of A Brain Philosophy Based On Glial-Neuronal Interactions". *Journal of Intelligent Systems* 19(4):337–62. (http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-79551698072&partnerID=tZOtx3y1).

PARIS ALBERT, Sonia, I. Comins MINGOL, ve J. Roda BRUC. (2013) "Epistemological And Anthropological Thoughts On Neurophilosophy: An Initial Framework". *Recerca: Revista De Pensament I Analisi* 13(5):63–83. (http://dx.doi.org/10.6035/Recerca.2013.13.5 -).

PINKER, Steven. (2003) *The Blank Slate: The Modern Denial Of Human Nature*. London: Penguin Books.

PINKER, Steven. (2010) *Boş Sayfa. İnsan Doğasının Modern İnkarı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

QUARTZ, Steven R. (1999) "The Constructivist Brain". *Trends in Cognitive Sciences* 3(2):48–57.

QUARTZ, Steven R. ve Terrence J. SEJNOWSKI. (2003) *Liars, lovers, And Heroes : What The New Brain Science Reveals About How We Become Who We Are*. New York: Quill.

QUINE, Willard Van Orman. (1995) "Naturalism; Or, Living Within One's Means". *Dialectica* 49(2–4).

QUINE, Willard Van Orman. (2004) "Epistemology Naturalized". Ss. 259–74 içinde *Quintessence: Basic Readings From The Philosophy Of W. V. Quine*, editör R. F. Gibson. Cambridge, Mass.: MIT Press. A Bradford Book.

SACHDEV, Perminder S. (2007) "Neuropsychiatry And Neurophilosophy". *Acta Neuropsychiatrica* 19(3):136–38. (http://doi.wiley.com/10.1111/j.1601-5215.2007.00211.x; erişim tarihi: 22 Ocak 2014).

SAHLINS, Marshall. (2012) *Batının İnsan Doğası Yanılsaması*. İstanbul: bgst yayınları.

SMYTHIES, J. R. (1992) "Neurophilosophy". *Psychological Medicine* 22(3):547–49. (http://journals.cambridge.org/abstract_S0033291700037995; erişim tarihi: 22 Ocak 2014).

SOLYMOSI, Tibor. (2011) "Neuropragmatism, Old And New". *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 10(3):347–68. (http://link.springer.com/10.1007/s11097-011-9202-6; erişim tarihi: 22 Ocak 2014).

STENT, G. S. (1990) "The Poverty Of Neurophilosophy". *Journal of Medicine and Philosophy* 15(5):539–57. (http://jmp.oxfordjournals.org/content/15/5/539; erişim tarihi 13 Mayıs 2014).

WILSON, Edward O. (1978) *On Human Nature*. Cambridge: Harvard University Press.